

В. М. ОРЕЛ

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та менеджменту,
Миколаївська філія ПВНЗ «Європейський університет»

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ НОРМАТИВІВ ТА МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ ПРОДУКЦІЇ СВИНАРСТВА

Орел, В. М. Методологічні основи формування нормативів та методів управління виробництвом продукції свинарства / В. М. Орел // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. – Том 17. – № 3. – С. 64-69. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Управління процесами виробництва продукції свинарства – це багатоступенева, багатовимірна і багатопланова система. Всі заходи спрямовані на покращення роботи підприємства: збільшення ефективності, прискорення темпів зростання, зменшення собівартості продукції. Система базується насамперед на плануванні та нормуванні витрат, а відтак – на аналізі виробничої діяльності та науково організованому обліку, контролю. Перехід організацій на самоврядування і організація в них госпрозрахункових підрозділів припускає, що назріла необхідність чіткого визначення та розмежування обов'язків усіх працівників економічних служб господарств та дотримання нормативів. Нормативи повинні бути втіленням прямої практичної необхідності, реальними, виконуваними, такими, що забезпечують економічні та соціальні інтереси, зростання ефективності виробництва. Вони повинні відповідати принципам активного застосування та адаптивності, пристосованості до мінливих виробничих і економічних умов, враховувати технологічні, організаційно-управлінські та ґрунтово-кліматичні умови, а також вплив на вартісні показники інфляційних процесів.

Ключові слова: централізація функцій; децентралізація функцій; організаційна структура; планування; нормування; нормативи; точка беззбитковості.

V. M. OREL

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Economics and Management,
PVNZ «European University» (Ukraine), Mykolaiv branch

METHODOLOGICAL BASES OF FORMATION OF STANDARDS AND MANAGEMENT METHODS OF MANUFACTURING OF HOG BREEDING PRODUCTS

Abstract

Management by the processes of hog breeding production is a multi-level and multidimensional system. All measures that are aimed at improving the enterprise activity can be defined as the following: increase of efficiency, acceleration of growth rate, reduction of production costs. The system is based primarily on planning and regulation of costs, and on the analysis of industrial, scientific and organized accounting, control. The transition of organizations to self-government and organization of self-supporting units suggest that there is a need for a clear determination of the responsibilities of all employees of economic services and compliance with the standards. Standards should be the expression of practical necessity, realistic and executable ones. They should provide economic and social interests, increase of production efficiency. They must comply with the principles of active use and adaptability. They should be adapted to changeable industrial and economic conditions, taking into account technological, organizational management, soil and climatic conditions, and the impact on the cost parameters of inflation.

Keywords: centralization of functions; decentralization of functions; organizational structure; planning; rationing; norms; break-even point.

Вступ

Для оптимізації централізації і децентралізації функцій управління і всієї економічної роботи та створення єдиної УЕО необхідно враховувати ступінчастість організаційної структури та структури управління організації. На склад, обсяг, трудомісткість і зміст функцій управління, а отже, й чисельність працівників, зайнятих їх виконанням, на формування ланок УЕО впливають різні чинники виробництва. Тому, перш ніж виконати роботу з проектування структури цієї служби, необхідно встановити склад, зміст робіт по кожній функції, які об'єктивно необхідні для досягнення цілей, що стоять перед організацією. Важливою проблемою для організації управління по центрах відповідальності є планування (нормування) витрат і інших показників виробничого завдання.

Дослідження проблеми формування нормативів та методів управління виробництвом продукції свинарства постійно проводилось у розвинутих країнах. Велику увагу звертали як зарубіжні, так і вітчизняні вчені: В. Г. Андрійчук, І. М. Бойчик, В. І. Герасимов, В. П. Рибалко, П. Т. Саблук,, Д. К. Семенди, О. М. Царенко, О. М. Шпикач, В. В. Юрчишин та інші.

Мета та завдання статті

Метою нашого наукового дослідження є вивчення основ формування нормативів та методів управління виробництвом продукції свинарства для ефективного виробництва та досягнення покращених показників.

Виклад основного матеріалу дослідження

Розробляючи нормативи, потрібно поділити персонал на 2 групи. Перша має виконувати всі функції управління – планування, облік, аналіз, контроль і прогнозування. Завдяки цьому діяльність повинна проходити більш ефективно. Інші ж безпосередньо вирішують конкретні планово-облікові і контрольно-аналітичні завдання на місцях виробництва продукції. Це дозволяє, як показує досвід багатьох організацій, упорядкувати величезний потік економічної та іншої інформації про витрати, обсяги виробництва продукції та результати виробництва за ступенем надійності, необхідність та корисність для управління організацією, її підрозділами, а також місця виникнення, відхилення від нормативів, причини відхилень у часі і просторі та ін.

Все це вимагає децентралізації частини функцій управління (планування, обліку, контролю, аналізу) безпосередньо в трудові колективи і розосередження певної частини економістів і бухгалтерів по підрозділах (відділеннях, цехах і т. п.). Замість планово-економічного відділу та центральної бухгалтерії доцільно створити єдину обліково-економічну службу – відділ (УЕО), на який слід покласти всі функції як централізованого обліку, так і планування. Це дозволить не тільки поліпшити якість функцій управління шляхом інтеграції діяльності фахівців з економічної роботи (планування, прогнозування, обліку і т. д.), а й ліквідувати розбіжності між службами, які нерідко виникають в організаціях. Концентрація зазначених служб та інтеграція їх роботи в єдиному економічному відділі сприятиме дійсному, а не на словах, створенню підсистем інформаційних блоків, що мають єдину базу формування. УЕО є єдиним позикозаймачем і платником за всіма зобов'язаннями. Його наділяють виконувати планування, розрахунки, логістику та інші функції, пов'язані з діяльністю роботи підприємства[1].

Аналіз організації різних типів організації структури УЕО (лінійно-ієрархічної, лінійно-штабної та комбіновано-функціональної) показав, що найбільш оптимальної пропорційності централізації і децентралізації зазначеної служби та її роботи можна домогтися при функціональній (комбінованій) організації структури УЕО при будь-якому ступені ступінчастості організаційної структури та структури управління свинарської організації. Частина прав керівника УЕО в цьому випадку передається керівникам підрозділів УЕО в межах встановленої компетентності.

Відповідальність за організацію функцій управління у відокремлено функціонуючих підрозділах несе його керівник. Економісти – фінансові менеджери (або професійні бухгалтери) підрозділів адміністративно підпорядковуються керівнику підрозділу, а функціонально – керівникові УЕО організації. Склад і чисельність економістів-бухгалтерів у підрозділі залежить від обсягу економічних робіт. Іншою важливою організаційною проблемою при їх комплексному рішенні є підбір кадрів і організація підвищення їх кваліфікації [2].

Наступною важливою проблемою для організації управління за центрами відповідальності є планування (нормування) витрат і інших показників виробничого завдання. Тут необхідно виходити з сутності та економічного змісту норм і нормативів, принципу науковості, активності, адаптивності та ін., у різних умовах, а також за умов обґрунтованості та інших впливових факторів (рис. 1).

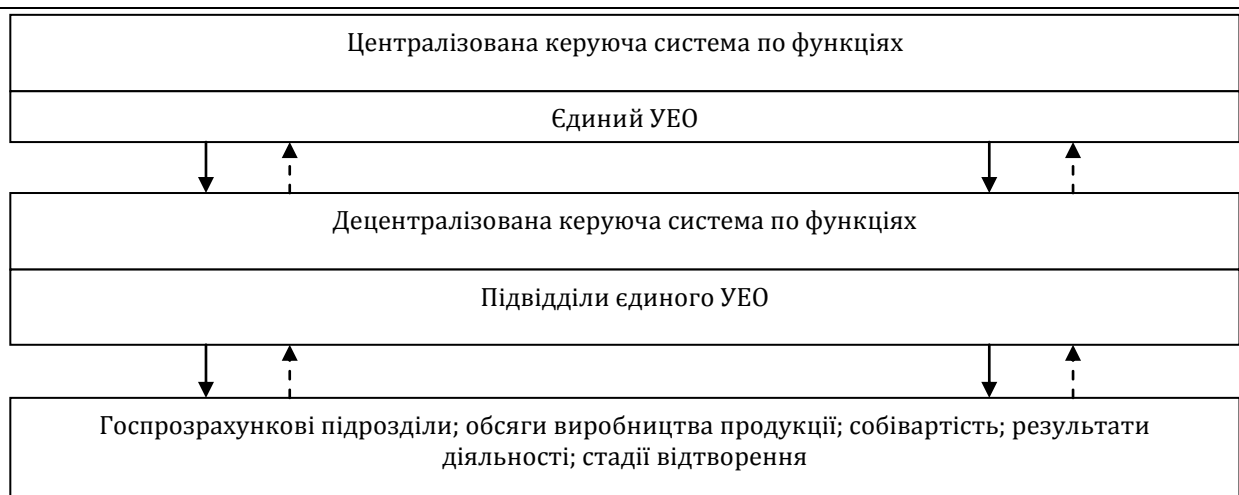

Рис. 1. Схема організації оптимального поєднання централізації і децентралізації функцій управління виробництвом

Дамо коротку характеристику окремим видам нормативів. Одиничні нормативи визначають норму витрати конкретного засобу на одиницю роботи (площі, голів, продукції); комплексні – витрати декількох однорідних засобів на одиницю роботи (площі, голів, продукції); повні – витрата декількох однорідних засобів на повний обсяг робіт (площі, кількості голів, продукції); загальні нормативи встановлюються загалом за центром відповідальності або у певній системі виробництва; локальні нормативи – для конкретного підрозділу, виду виробництва і т.д.; диференційовані – визначаються для східних умов виробництва, робіт з вирощування сільськогосподарських культур, групи культур і т.п.; граничні, циклічні, сукупні – відповідно до нормативно-технологічного процесу, переділу, циклу (фази) виробництва, всього виробничого процесу; змінні – залежні від змін обсягів виробництва продукції (робіт); постійні – незалежні від обсягів виробництва (загально-бригадні витрати, загально-фермерські витрати та ін.)[3]. Пропоновані моделі їх розрахунку наведені у таблиці 1.

Можуть бути використані й інші модифікації наведених формул для розробки використання нормативів відповідно до вимог, принципів, умов, чинників і в міру необхідності згідно з концептуальною моделлю системи норм і нормативів, наведеною в розробленій схемі (рис. 2).

Таблиця 1. Моделі нормування та розрахунку нормативів витрат у свинарстві

№ з/п	Назва нормативу	Формула розрахунку	Значення позначень
1.	Натуральний норматив витрат (Ннз)	$H_{нз} = K_n \pm I_{кн} \pm O_{фз}$	K_n – норматив кількості матеріальних ресурсів; $I_{кн}$ – зміна кількості нормативу матеріальних ресурсів;
2.	Вартісний норматив (Ннсз)	$H_{нсз} = (C_n \cdot K_n) \pm (C_{нк} \cdot I_{кн}) \pm (C_{ф} \cdot O_{фз})$	$O_{фз}$ – відхилення фактичних витрат матеріальних ресурсів від їх нормативу;
3.	Норматив за ціною використаних ресурсів (Нсз)	$H_{сз} = (C_n \cdot K_n) \pm (C_{ф} \cdot O_{фз})$	C_n – нормативна (планова) ціна одиниці матеріальних ресурсів;
4.	Норматив з обліків нормативної ціни на фактичну кількість використаних ресурсів (Нсфз)	$H_{сфз} = (C_n \pm C_{нк}) \cdot K_{ф}$	$C_{ф}$ – Фактична ціна одиниці матеріальних ресурсів;
5.	Норматив з урахуванням фактичної ціни на нормативну кількість ресурсів (Нсцфз)	$H_{сцфз} = (K_n \pm I_{кн}) \cdot C_{ф}$	$C_{нк}$ – нормативна (планова) ціна одиниці матеріальних ресурсів з урахуванням інфляції; $K_{ф}$ – фактична кількість використовуваних ресурсів.

Для успішного застосування нормативного методу управління витратами на базі розвитку системи управлінського обліку необхідно також: розробити первинні документи і реєстри зведеного обліку, що дозволяють фіксувати витрати виробництва в межах норм і відхилення їх від фактичних величин, контролювати по об'єктах планування та обліку (виробництва), місць, причин, винуватців виникнення

відхилень; попередньо складати калькуляції; підводити підсумки і приймати оперативні управлінські рішення за результатами аналізу та контролю виробничої діяльності по кожному центру відповідальності та організації загалом.

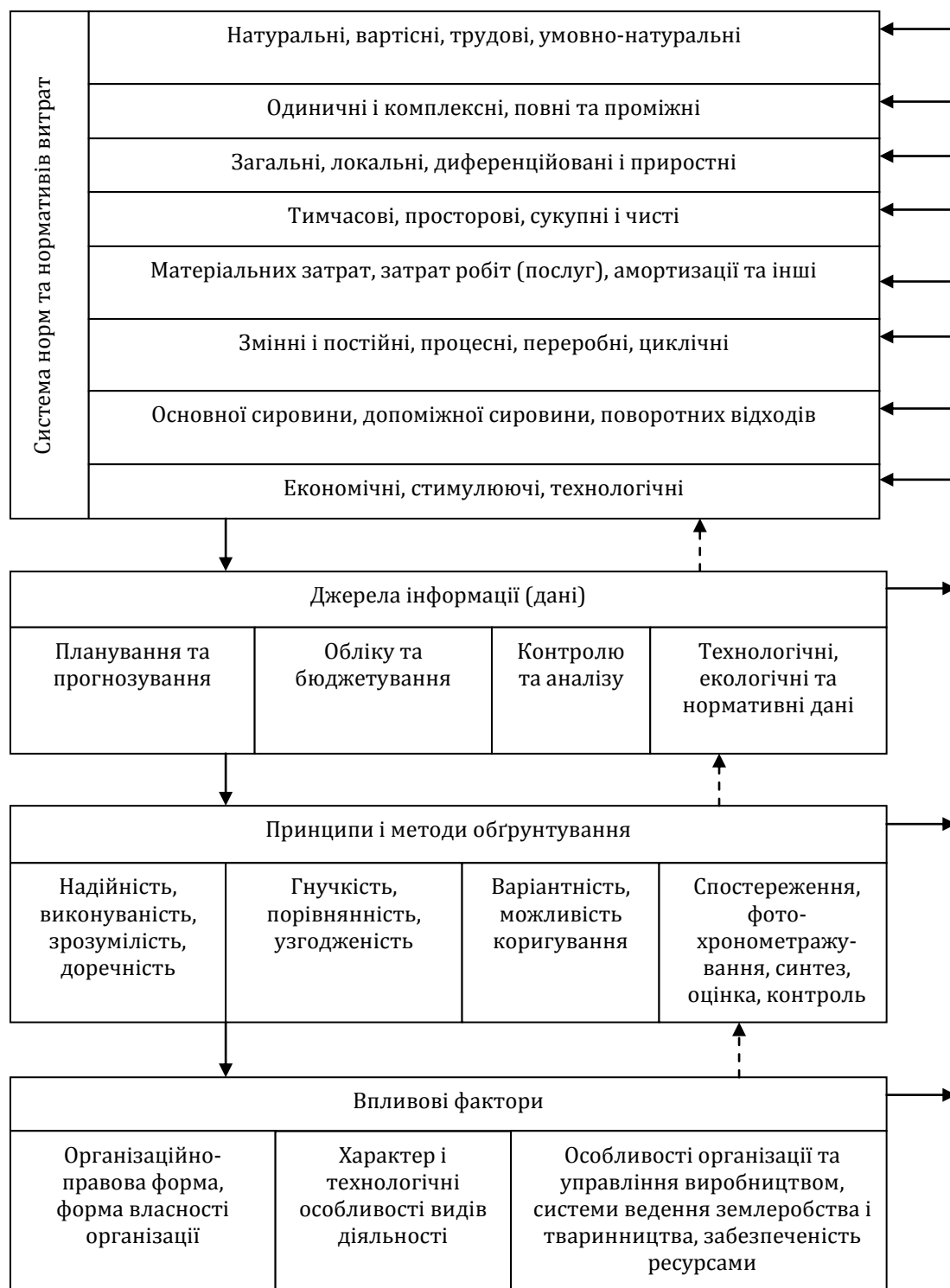

Рис. 2. Методологічні основи розробки норм і нормативів виробничих затрат

Нормативний метод управління витратами на виробництві вимагає також раціональної організації складського господарства: забезпечення складів ваговимірвальним обладнанням, приладами (лічильниками) для вимірювання води, газу, пари, електроенергії, експрес-лабораторією для аналізу якості кормів, продукції, сировини, матеріалів та інших; розробки номенклатур-цінників та інших організаційно-технічних заходів [4]. Основні переваги такого нормування за центрами відповідальності полягає в наступному: можливість верифікації витрат за різними рівнями їх узагальнення; можливість факторного аналізу витрат і результатів виробництва продукції (робіт, послуг); високий ступінь

надійності інформації для прийняття оперативних і обґрунтованих управлінських рішень з регулювання проблем у ході виконання етапів технологічних процесів, а не тільки на стадії завершення всього виробничого процесу.

Наступною важливою проблемою для впровадження нормативного методу управління витратами у свинарстві є розробка його методології, методики і техніки (практики) організації.

У цьому зв'язку нами пропонується складання нормативно-виробничо-управлінської звітності підрозділів. Такий звіт господарського підрозділу складається за кожним циклом виробничої діяльності по підрозділу. У цьому звіті поєднані можливості: використання будь-якого з методів виробничого планування і систем управлінського обліку витрат і способів калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг); організації планування та обліку по будь-яких, обраних з усього різноманіття, об'єктам витрат залежно від прийнятої методології ієрархічного рівня узагальнення витрат і т. д.

Для управління свинарським підприємством потрібно приймати багато складних рішень, які впливають на фінансовий результат підприємства. Також ці рішення стосуються та впливають на витрати, обсяг виробництва, ціни на матеріали. Для кращого розуміння їх взаємозв'язків потрібно знайти точку беззбитковості.

Існує декілька методів для розрахунку точки беззбитковості. Для таких підприємств актуальним є використання методу, заснованого на аналізі взаємозв'язку «витрати – обсяг – прибуток».

В економічній теорії та практиці існує безліч методик проведення аналізу взаємозв'язку «витрати – обсяг – прибуток» [5]. Між тим, практика вимагає застосування універсальної моделі, яка дозволяла б встановити взаємозв'язок з усіма складовими такого аналізу і вельми простим способом визначити вплив кожного фактора. Для досягнення цих цілей можна використовувати наступну формулу для встановлення точки беззбитковості виробництва:

$$Q = (ЧОЗ + П) : МД,$$

де Q – обсяг продукції в натуральних одиницях, ц;

$ЧОЗ$ – сума чистих постійних витрат, грн;

$П$ – сума прибутку, грн;

$МД$ – сума маржинального доходу на одиницю продукції, грн.

Запропонована методика аналізу взаємозв'язку «витрати – обсяг – прибуток» дозволяє спростити й знизити трудомісткість розрахункових процедур, а також підвищити ефективність прийнятих рішень [6].

Висновки і перспективи подальших розвідок

Свинарство – одна з основних галузей тваринництва та один з найбільш доступних напрямків фермерського господарства. Розведення свиней більш компактне і менш витратне. Водночас свинина – один з найбільш популярних продуктів. Ефективність галузі залежить від економії живої і уречевленої праці на виробництво одиниці продукції, а підвищення її ефективності є вдосконалення племінних і продуктивних якостей свиней. Істотно на позитивну тенденцію в розвитку підприємства вплинули такі фактори:

Підприємство докладє всі зусилля на зниження собівартості виробленої продукції свинарства: через застосування енергозберігаючих технологій у свинарстві; раціональне використання кормів; генетичний потенціал порід свиней. Комерційна діяльність підприємства спрямована на: розширення власної торговельної мережі. Основні шляхи покращення якості продукції: підвищення технічного рівня виробництва, рівня кваліфікації персоналу; дообладнання приміщень, перегляд структури поголів'я і кормові раціони, бо без створення оптимальних умов для високопродуктивної роботи тваринників досягти високих кінцевих результатів неможливо.

Щоб підвищився фактор економічної ефективності галузі потрібне поглиблення спеціалізації сільськогосподарського підприємства на виробництві свинини. Адже спеціалізація й оптимальна концентрація створюють умови для впровадження прогресивних технологій підвищення продуктивності праці та зниження собівартості свинини.

Список літератури

1. Фандель, Г. *Теорія виробництва і витрат* : пер. з нім. / Г. Фандель ; під кер. і наук ред. М. Г. Грецака. – К. : Таксон, 2000. – 520 с.
2. Тоцький, В. І. *Організаційний розвиток підприємства* : навч. посіб. / В. І. Тоцький, В. В. Лавриненко. – К. : КНЕУ, 2005. – 247 с.
3. Топіха, В. І. *Формування ринку тваринницької продукції в Україні: проблеми та перспективи: монографія* / В. І. Топіха. – Миколаїв: МДАУ, 2004. – 221 с.
4. Свиноус, І. В. *Ринкове ціноутворення на продукцію свинарства приватного сектора* / І. В. Свиноус // *Економіка АПК*. – 2007. – №3. – С. 81.

-
5. Рибалко, В. П. Наукові основи ефективного функціонування свинарства / В. П. Рибалко // Вісн. аграр. науки. – 2006. – № 3/4. – С.112.
 6. Одинцова, Т. М. Економічна ефективність крупномасштабного виробництва свинини : „Економіка сільського господарства і АПК” / Одинцова Тетяна Михайлівна ; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. – Х., 2004. – 20 с.
 7. Язлюк, Б. О. Управління інвестиційно-інноваційними проектами в умовах ризику та невизначеності / Б. О. Язлюк // Економіка: проблеми теорії та практики. Випуск 214: В 4 т. Том III. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. С. 761-771.

References

1. Fandel, H. (2000). *Teoriia vyrobnytstva i vytrat*. Kyiv : Takson.
2. Totskyi, V. I. & Lavrynenko, V. V. (2005). *Orhanizatsiyni rozvytok pidpriemstva*. Kyiv.
3. Topikha, V. I. (2004). *Formuvannia rynku tvarynnytskoi produktsii v Ukraini: problemy ta perspektyvy*. Mykolaiv: MDAU.
4. Svnous, I. V. (2007). *Rynkove tsinoutvorennia na produktsiui svynarstva pryvatnoho sektora*. *Ekonomika APK*, 3, 81.
5. Rybalko, V. P. (2006). *Naukovi osnovy efektyvnoho funktsionuvannia svynarstva*. *Visn. ahrar. Nauky*, 3/4,112.
6. Odyntsova, T. M. (2004). *Ekonomichna efektyvnist krupnomasshtabnoho vyrobnytstva svynyny*. *Ekonomika silskoho hospodarstva i APK*. Kharkiv.
7. Yazliuk, B. O. (2006). *Upravlinnia investytsiino-innovatsiinyu proektamy v umovakh ryzyku ta nevyznachenosti*. *Ekonomika: problemy teorii ta praktyky*, 761-771.

Стаття надійшла до редакції 02.11.2014 р.